

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРА ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ: СТАН ТА ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ

МАЗУР Н.А., к.е.н., доцент,

Подільський державний аграрно-технічний університет

У статті розглядаються стан та передумови використання ресурсного потенціалу аграрного сектора Подільського регіону: виділено і проаналізовано основні економічні, соціальні, організаційні та технологічні передумови розвитку сільського господарства.

The state and pre-conditions of the use of resource potential of agrarian sector of the Podil'skogo region is examined in the article: basic economic, social, organizational and technological pre-conditions of development of agriculture are selected and analysed.

Постановка проблеми. Сільське господарство - одна з найважливіших галузей господарського комплексу України, яка відіграє важливу роль у зміцненні економіки нашої країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем. Проте рівень розвитку його продуктивних сил значно відстає від середніх показників по галузях народного господарства. В країні ще недостатньо виробляється зерна, цукрових буряків, картоплі, овочів, плодів, ягід, винограду, м'яса, молока, яєць та інших видів продукції. Тому проблема прискореного розвитку сільськогосподарського виробництва і стабільного нарощування його продукції набирає особливо важливого значення.

Цілі статті. Метою дослідження є вивчення визначальних складових ресурсного потенціалу та передумов розвитку аграрного сектора у регіональному аспекті.

Соціально-економічний розвиток регіонів значною мірою залежить від величини та ефективності використання наявного на даній території економічного потенціалу.

Саме тому, при всій складності й багатоаспектності регіональної проблематики, одним з найбільш важливих сучасних напрямків аналізу є розробка науково-методичних підходів до оцінки економічного потенціалу аграрного сектора регіону та ефективності його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У даний час існує багато теоретичних і методичних розробок, пов'язаних з оцінкою окремих складових елементів ресурсного потенціалу та ефективності

їх використання. Вирішенню окремих задач цієї проблеми присвячені роботи вітчизняних учених В.М. Гриньової, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, Т.С. Клебанової, І.І. Лукінова, М.Й.Маліка, Л.О.Мармуль, С.І. Пирожкова, В.Г. Ткаченко, М.Г. Чумаченка; а також закордонних – В.Д. Андріанова, Ю.А. Дорошенка, М. Пората, М. Портера, А. Маршалла та ін.

Однак існуючої науково-методичної бази явно недостатньо через відсутність загальновизнаної методики комплексної оцінки ресурсного потенціалу аграрного сектора регіону, а також методики інтегральної оцінки ефективності його використання. Крім того, авторами, як правило, не проводиться системний аналіз взаємозв'язків між складовими елементами ресурсного потенціалу, не враховується ступінь їх впливу на інтегральний рівень його використання. Тому деякі аспекти проблеми комплексної оцінки ресурсного потенціалу регіону та інтегральної оцінки ефективності його використання вимагають подальшого теоретичного й методичного обґрунтування. У зв'язку з цим обрана тема дослідження є актуальною.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років сільськогосподарське виробництво зазнало великих деформацій. Перехід від планової до ринкової економіки, реформування колгоспів і радгоспів, розвиток нових господарських структур, скорочення промислових засобів виробництва і предметів праці, надмірне підвищення цін на них, порушення системи матеріально-технічного обслуговування господарств, руйнація агрохімічної служби, відсутність відповідної системи агрохімічного обслуговування спричинили зниження продуктивності і економічної ефективності використання аграрно-ресурсного потенціалу і зменшення виробництва валової продукції сільського господарства.

Ресурси (фр. *ressources* - засоби, запаси, можливості, джерела) в економіці розглядаються як складові елементи виробничого потенціалу, якими володіє окрема країна чи світове співтовариство і які використовуються для економічного, соціального, науково-технічного розвитку.

Економічні ресурси поділяють на матеріальні, природні, трудові, технологічні, фінансові, інформаційні. Отже, розглядаючи ресурсний потенціал сучасного аграрного сектора, необхідно проаналізувати його складові частини [1].

Аналізований економічний регіон Поділля складається з трьох областей: Вінницької, Хмельницької і Тернопільської та займає близько 10,1 % загальної території України (табл. 1).

Межує Подільський регіон з семи областями України: Волинською, Житомирською, Рівненською, Чернівецькою, Івано-Франківською, Черкаською, Одеською, а також із сусідньою країною Молдова. У досліджуваному регіоні найбільшою за площею є Вінницька область, яка складає близько 43,5 % загальної території Подільського регіону. Депо меншою є Хмельницька область, що становить третину загальної площі, і найменшою є Тернопільська область, яка займає лише біля 22,7 % території регіону. В аналізованій місцевості проживає близько 4 млн. 95 тис. осіб, що складає 8,9 % загальнодержавної чисельності. Тобто, спостерігається відносно невисокий рівень щільності населення – 67 чоловік на 1 км² проти 76 осіб на 1 км² в середньому по Україні. При цьому половина населення регіону проживає у селах (близько 50,9 %), що ще раз підтверджує актуальність проблем розвитку сільських місцевостей.

Таблиця 1

Загальна характеристика Подільського регіону* (станом на 1.01.2009 р.)

Адміністративне утворення	Територія, тис. км ²	Кількість населення, тис. осіб	В т.ч.		Щільність населення, чол. на 1 км ²
			міське, тис. осіб	сільське, тис. осіб	
Вінницька область	26,5	1660,0	812,6	847,4	63
Хмельницька область	20,6	1341,4	723,8	617,6	65
Тернопільська область	13,8	1093,3	474,1	619,2	79
Разом по Подільському регіону	60,9	4094,7	2010,5	2084,2	67
Україна	603,6	46143,7	31587,2	14556,5	76

*Розраховано за даними Державного комітету статистики України [3]

Детальний аналіз соціально-економічних та природних показників функціонування регіону Поділля показує, що досліджувана територія має значний потенціал щодо розвитку сільського господарства [2]. У цьому аспекті можна виділити систему передумов або, інакше кажучи, факторів, що сприяють розкриттю внутрішніх

можливостей даної місцевості щодо ведення аграрного виробництва. Узагальнені результати вивчення таких чинників наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Визначальні передумови розвитку аграрного сектора в регіоні* (станом на 1.01.2009 р.)

Показник	Вінницька обл.	Хмельницька обл.	Тернопільська обл.	Разом по Подільському регіону	Всього по Україні	Регіон у % до України
1	2	3	4	5	6	7
Кількість діючих сільськогосподарських підприємств (на 1 липня), од.	2323	1878	1254	5455	57152	9,5
Площа с.-г. угідь підприємств і громадян, тис. га	1813,1	1454,7	958,5	4226,3	36604	11,5
Вартість основних засобів в сільськогосподарських підприємствах, ман. грн.	2300,0	1520,2	1407,6	5227,8	56122	9,3
Середньооблікова кількість найманих працівників підприємств сільського господарства, тис. осіб	49	27	15	91	698	13,0
Кількість сільських населених пунктів, од.	1466	1415	1023	3904	28490	13,7
Частка сільського населення, %	51,0	46,0	56,6	50,9	31,5	X
Наявний дохід населення в розрахунку на 1 особу, грн.	12153,5	12137,8	10821,2	11704,2	13972	83,8
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	6,3	7,8	8,6	7,6	6,0	X
Середньомісячна номінальна заробітна плата у с.- г., грн.	960	867	971	933	1077	86,6
Виробництво валової продукції сільського господарства, ман. грн.	6368,5	4032,7	3054,1	13455,3	103978	12,9

Продовж. табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
Обсяг експорту товарів, млн. дол. США	482,8	418,1	144,3	1045,2	66954	1,6
Коефіцієнт покриття експортом імпорту, %	1,16	0,75	0,43	0,78	0,78	X
Посівна площа с.-г. культур по усіх ка- тегоріях господарств, тис. га	1521,0	988,0	761,6	3270,6	27133	12,1

* Розраховано за даними Державного комітету статистики України [3]

З даних табл. 2 та деяких інших розрахунків можна зробити ряд висновків та виокремити основні соціально-економічні передумови, що являються підґрунтям для поширення та успішного розвитку в регіоні аграрного виробництва.

1. У Подільському регіоні наявні вихідні ресурсні запаси, необхідні для налагодження ефективного господарювання в АПК, зокрема це стосується забезпеченості сільськогосподарськими угіддями, основними засобами та робочою силою. На даний час в досліджуваних областях функціонує близько 5455 агроформвань, що складає близько 9,5 % від загальної кількості сільськогосподарських підприємств України. При цьому слід відмітити, що якісні характеристики зазначених ресурсних аспектів не є високими, проте вони являються певною базою (основою) для перспективного розвитку даної галузі.

2. Наступна передумова пов'язана не стільки з наявністю вихідних ресурсів, стільки з необхідністю налагодження ефективного господарювання та сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. Це пояснюється, передусім, тим, що в Подільському регіоні зосереджено 3904 сільських населених пунктів (близько 13,7 % загальнодержавної кількості), у яких проживає переважаюча частка населення – 50,9 % загалом, і в т.ч. 56,6 % сільських жителів у Тернопільській області, 51 % – у Вінницькій, 46 % – у Хмельницькій області. У зв'язку з цим виникає необхідність розвитку сільських територій через налагодження результативного функціонування аграрного виробництва.

3. Тісно пов'язаною з попередньою передумовою є ще одна, висвітлена через призму необхідності, а саме: в досліджуваному регіоні спостерігається низький рівень життя населення. Так, середній наявний дохід в розрахунку на 1 особу складає 11704 грн. в рік, що становить лише близько 83,8 % загальнодержавного рівня. Це свідчить про необхідність покращення соціально-економічних умов

проживання в аналізованих областях. Названі фактори в поєднанні з високим рівнем безробіття (7,6 % в регіоні проти 6 % середньодержавного рівня) та дешевою робочою силою (середня заробітна плата в аграрному секторі областей досліджуваного регіону складає 86,6 % від середньої заробітної плати по Україні) формують значну передумову для привабливості залучення інвестицій в дану галузь. Оскільки очевидним є бажання людей працювати за відносно невисокі заробітні плати.

4. Привабливість сільськогосподарських підприємств як інвестиційного осередку полягає ще й у тому, що в регіоні спостерігається відносно висока ефективність виробництва, або, іншими словами, ресурсовіддача. Так, при наявності на Поділлі 11,5 % сільськогосподарських угідь, 9,3 % основних засобів та 13 % трудових ресурсів загальнодержавного рівня, тут виробляється близько 13 % валової продукції сільського господарства України. Це свідчить про високий потенціал аграрного розвитку.

5. Одним серед недоліків розвитку регіону в цілому та аграрного виробництва зокрема, є вкрай погана налагодженість зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема експортних операцій. Так, у 2008 р. загальний обсяг експортних товарних операцій по регіону становив 1045,2 млн. дол. США, або 1,6 % від національного показника. Деяко втішним у цьому аспекті є те, що для аналізованої місцевості характерним є високий показник покриття експортом імпорту – 0,78. Як правило, такі явища пов'язані з близьким розташуванням місцевих аграрних товаровиробників до кордонів держави.

Висновки. Таким чином, виділено і проаналізовано основні економічні, соціальні, організаційні та технологічні передумови розвитку сільського господарства в Подільському регіоні. Визначені аспекти характеризують дану територію як високопотенціальну щодо забезпечення ефективного функціонування агроформувань і тому як привабливий сегмент інвестиційної сфери.

Література:

1. Іванух Р. А. Аграрна економіка і ринок / Р.А. Іванух, С. А. Дусановський, Є. М. Білан. - Тернопіль: "Збруч", 2003. - 305 с.

2. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [Редкол.: М.В.Зубець (голова) та ін.] – К.: Логос, 2004. – С. 431-433.

3. Сільське господарство України - 2008. Статистичний збірник / [За редакцією Ю. М. Остапчука]. - К.: Державний комітет статистики, 2009. – 370 с